

DOMYSŁ (66) *sb m*

o jasne.

sg *N* domysł (9). ◇ *G* domysłu (18). ◇ *A* domysł (8). ◇ *I* domysłem (9); -em (2), -(e)m (7). ◇ *V* domysle (1). ◇ *pl N* domysły (5). ◇ *G* domysł(o)w (7). ◇ *D* domysł(o)m (4). ◇ *A* domysły (4). ◇ *L* domysłach (1).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.

1. *Domyślenie się, domniemanie, przypuszczenie; zgadywanie, wróżba, przewidywanie; coniectura Mącz, Calep, Cn; coniectatio, coniectio, informata cogitatio, interpretatio Cn (46)* : Włofka kráiná wšyťka ielth w Europie rzeczóná Itália rozmáitým domyřłem/ niektorzy piřzú iz od Itáluřá *BielKron* 276, 135; *Coniectura, Znář/* dobaczenie/ domysł. *Mącz* 162a, 162b; *KuczřKat* 290; *Calep* 242a; *Przez piątú [řřbę]*; rozumie řię kácerřtvo bárzo řřzkodliwe [...] Iákie ielř kácerřtvo od Lutřá zácžęte/ wedřug wiela ludzi vczonych domyřłu y wykřadu. *WujNT* 857; *A fařřzywym czárt/* ktory nic pewnego niewie/ oznáymuie/ [...] z domyřłu tylo: y tráfi řię iz drugdy zgádnie. *SkarKaz* 518b.

domysł czego (1): *Zadney* wymowki niemářz ielřli przeciř prijacielowi przewiniřz, bowiem radzcza pzyacielřtwa (!) był domyřł cznoty [*opinio virtutis*]. *BielřYw* 120.

W pořczeniu szeregowym (1): ktory [*Bóg*] tákich domyřřłow y wieřdźřb/ y czářow/ y pyřtánia od niepewnych prorokow řřřgo zákazař. *SkarKaz* 518b.

Wyrażenie przyimkowe w funkcji przysłówka: »na domysł« = *na podstawie przypuszczenia; coniectatorie Cn (3)*: Piřze teř S. Auguřtyn ná domyřł iz [*piekřo*] ielř w pořřodku řięmie *BielKron* 466v; *Ia* widzę że tego ináczęř poznáć nielza chybá ná domysł [*id nisi coniecturis cognosci non posse*]: ácz wiem dobrze/ że to częřto omyřa. *ModřřBaz* 44, 131v.

Szereg: »domysł a ugádnienie« (1): *Záilřte* on řřřd Sálomonow chořia nie zdowodow řřřron/ á wřřákže nie bez rozumu vczynion: bo nie zřládá domysłu á vgádnienia pořředř [*Est enim ex suspicione et coniectura minime levi profectum*]. *ModřřBaz* 90.

a. *Zmyřlenie, wymysł, fařřszerřtvo (27)* : *CzechRozm* 152, 165; *CzechEp* 195; ktory [*prawdziwi řřřdzy bořy*] nie z woley/ áni z domyřłu řřřwego/ ále z nářchnienia/ y z řřřádnienia duchá Bořęřo/ mowić mieli. *NiemObr* 71, 147; ielřli tákim domyřřłom (ktorych řřřřřy y nowi haeretycy ná zepřřwánie piřřmá S. řáđzi vřřyvářú) mieyřce dany *WujNT* 555, 7 *przedm*, 555.

Wyrażenia: »domysł cielesny« (2): *WujřřudConf* 104; *O řřřřřny* rozumie y domyřle ćielesny. *A* gdzie to ták duch Bořy mowić? *CzechRozm* 44.

»domysł dumy cielesnej ziemskiej« (1): *Z* tym domyřřłem dumy tey ćielesnej řięmieřkiej á řřřowu Bořęřu odporney/ zgáđza řię [...] *Tertulian CzechEp* 254.

»domysł filozofřski« (1): *A* to ielř prořte Přřřřřmu tego wyřřřzumenie/ bez tych niezbořnych álegoriy y domyřřłow Filozowřřkich *CzechEp* 162.

»domysł głowy ludzkiej« (1): *To* co řię tu mowić o vpadku Aniořřłow dobrych zá zřřřych vpadkiem, mowić řię z domyřřłu głowy ludzkiej, á nie z piřřmá řřř. *CzechEp* 202.

»domysł ludzki« (3): áby křięęi ktore pořřřy z domyřřłu ludzkiego/ nie były mieřřzáne miedzy ty ktore oprocz wápyřnia pořřřy z duchá řřřięęęř *BibRadz* I 481; *NiemObr* 98. *Cř* »zabobon i domysł ludzki«.

»domysł nowowymyślony« (1): á tak ten domyśl nowo wymyflony około lat Ezechiałowych iż iest przeciw łowu Bożemu *CzechRozm* 137v.

»domysł opaczny« (1): Ponieważ tedy Budny fałszerz iáwny/ tego domyśłu łwego opácznego/ niczym nie dowodzi/ iedno Zydowłkimi plotki/ [...] przetoż wymyflony iego łłufznie wżycy wierni odrzucáć y przeklináć powinni *WujNT* 5.

Szeregi: »duma i domysł« (1): gdyż mu [*ks. kanonikowi*] wżytko to tymi piłmy łwoimi/ iegoż włafni oycowie/ zbijá: tákowe y owákie/ procz łłowá Bożego/ dumy y domyflony łwe wprowadzáiáć/ y one łtánowiáć. *CzechEp* 260.

»mniemanie, (albo, i) domysł (i konsekwencja; sen, plotka, bajka)« [*szyk 2 : 1*] (3): *GrzegŚm* 51; Włará Krześciáńłka o ktorey tu mowimy/ nie iestci mniemánie ludzkie áłbo domyśl iáki cíelefny/ ále iest pewne y gruntowne prawdy Bożey [...] ogárnienie y wtwierdzenie. *WujJudConf* 104; *CzechEp* 252.

»rozum i (ani) domysł« [*szyk 2 : 1*] (3): A to przeto/ áby żaden nie dufał domyśłom łwym/ áni rozumowi łwemu *RejPos* 126; *CzechRozm* 44, 215v.

»domysł a (i) wymysł« (2): A ták włękni łie nędzniku włękni/ á nie chłub' łie nic tym domyśłem á tym wymyśłem łwoim *RejPos* 288v; *CzechEp* 304.

»domysł a wywod filozowski« (1): Ty czymbyś rzeczy łwey podpárl niemałz oprócz domyśłu łwe^{go}/ á wyvodu filozowłkiego/ z tych dwu łłówek Ten á On zmyflonych *CzechRozm* 63v.

»zabobon i domysł ludzki« (1): A Páná Bogá chwálić y czćić tym łpołobem mamy/ iáko on nas łam náuczyl/ to iest w Duchu á w prawdzie/ bez włzelákich zabobonow y domyśłow ludzkich *WujJudConf* 54.

»zdanie i domysł« (1): Bo táka záfwe byłá cnotá y pokorá łudzi Kátholickich/ że woleli niektore omyłki ábo rózne czytánia w łwiętych księgách cíierpieć/ á niźli ich według zdánia y domyśłu łwego (iáko łmiele czyniá haeretycy) popráwowáć *WujNT* 5 *przedm.*

b. Podejrzeńie, posądzienie (5) : włchakze łzyá ona domyflony yłch złodzeiylkym fortelyem rzeczy tych dołstawali y mayácz thakowy domyśl przedłzyá wdomu łzwym one czirpyala *LibMal* 1554/186; Sá łudzie/ ktorzy zá máłym domyśłem y znákem y odniesieniem/ łudzie potępiáią. *SkarKazSej* 662a.

domysł do czego (1): Báczny nie rychłó wierzy/ áni domyśłom łwoim dufa/ do potępienia bliźńiego. *SkarKazSej* 662a.

Szereg: »domysł, (i) podejrzeńie« (2): Grzełá przelożony y włlyfcy połpolicie/ ktorzy phálziwą przifięgá/ niełprawiedliwe/ zapyfy/ lífty/ potwarzá/ omowá/ zawyłczá/ domyśłem/ podeyrzenym/ [...] łwiatczá przeciw bliźńemu łwemu. *SeklKat* M2v; Iest ielzcie przelzkodá do mądrości połádzánie pęrdkie y łkwápliwóć w domyśłách y podeyżrzániu. *SkarKazSej* 662a.

2. Domyślność, bystroć umyśłu, mądroć, rozum, inteligencja, orientacja; pomysł, pomysłowoć, spryt, zdolność kombinowania (11) : Trzećie co gorłzego/ żeś był do Turek poiechál bez náłzey woley/ ácz nie dobrze wiemy ocz/ ále to łam domyśl okázuie że ku náłzey łzkodzye. *BielKron* 402; Y niebaczá łie w thym/ iż mowiáć ták/ pokázuiá ná oko/ więłfzy być domyśl v náłzych dzieci/ niź był v ich łtárych. *GórnDworz* I2; wedle ktoregoby [*sposobu*] y oni tákowe łpiły łpráwić mogli/ do ktorychby zniešli máterią przyltoyná/ bądż z inłzych Autorow piłánia/ bądż z łwego włáfńego domyśłu [*vel ex suis ipsorum inventis*]. *ModrzBaz* 2; Iáko oni domyflić łię mogli/ po niemyym znáku

oney gwiazdy: iŕz fię národził Krol y Pan ich ná ziemi/ [...] Przechodził ten domyŕł wŕzytkę mądrość ich *SkarŻyw* 25.

domyŕł do czego (1): Stratagemata – Prętki domiŕł wbitwie, do zwalczenią nieprzyaczielia. *Calep* 1009b.

Wyrażenia: »domyŕł ludzki« (1): Długoli fię ták [*Adam i Ewa*] ŕprawowali/ y w onym Ráiu byli ná to domyŕtu ludzkiego niezŕtanie. *SkarŻyw* 260.

»niepoŕcigniony domyŕł« (1): iáko dziwnym kŕtałtem á niepoŕcignionym domyŕłem náŕzym to ciało ŕwięte w żywocie oney pánni Duch ŕwięty ŕpráwić á záczać raczył/ to iuz nie náŕzey głowy rozum. *RejPos* 303v.

Wyrażenie przyimkowe: »na domyŕł« = *dla wymyŕlenia* (1): y dałem mu ducha rozumu y náuki we wŕzelkim dzyele ná domyŕł cokolwiek robić moŕe [*et implevi eum... scientia in omni opere, ad excogitandum quidquid fabrefieri potest Vulg Ex 31/3–4*]. *BielKron* 34v.

Szeregi: »domyŕł i dowcip« (2): gdy zá domyŕłem y zá dowcipem ludzkim rzéká lie odwróci [*Quo casu dum per hominis industriam fit fluminis aversio JanStat 420*] *SarnStat* 466; *SkarKaz* 518b.

»barwa, chytrość albo domyŕł« (1): A iŕzy zá czálem którąkolwiek bárwą/ chytrością/ álbo domyŕłem [*quocum que colore, arte vel ingenio JanStat 34*]/ Státuty y porządki przerzeczoné nieprzydáło lie w wątpliwość przez kogo wwiędź *SarnStat* 369.

3. Doznanie, wrażenie (1) :

Wyrażenie: »domyŕł cielesny« (1): A teŕ lie vczynki they moczy [*zimności*] domyŕłem cielesnym oznaymia. Iako ŕwą wodnością/ kwalnością/ cirpnością oskominnością/ zmarŕŕczaniem. *FalZioł* [*8].

4. Postanowienie, orzeczenie [w przekładzie tekstu biblijnego] (1) :

Szeregi »domyŕł a mniwanie« (1): ODpowiedziáwŕŕy tedj Pan Iopowi z wichru rzekł/ Ktoŕz to ielŕh co thák wichle domyŕły á mniwania mowámi niewyuczonymi? [*Quis est iste involvens sententias sermonibus imperitis? Vulg; Quis iste tenebrefaciens concilium in sermonibus absque scientia? Pol Ant; Kto geŕt tento geŕŕto plete duomyŕly rzećmi neduowodnymi Biblia Seweryna; I któŕ jest co zacimia radę powieŕciami nieroztropnemi? BibRadz; Któŕ to jest który wikle wyroki ŕlwy nieroztropnemi? Wujek*] *Leop Iob* 38/2.

5. *Sentencja, maksyma – nazwa formy literackiej [w pl]* (7) : PEriander Corintŕki mędrzec ieden z ŕiedmi mądrich piŕał nauki barzo v żyteczne, iakoŕ Laercius powieda Ale to tilko tu wybrano z iego domyŕłow. *BielŻyw* 18; Domyŕły z ksiąg iego [*Apulegiusa*] de Deo Socratis ŕá te. Zadna rzecz niemoŕe być ŕpołem y kwapiona y dobrze oŕádzona, ani teŕ maŕz czo z tego aby czo mogło pilnością chwałá á richłościá ku zacznoci przyŕć. *BielŻyw* 91; Domyŕły iego [*Boeciusa*] przykładne. *BielŻyw* 168, 19, 37, 126, 165.

Synonimy: **1.** *baczenie, dobaczenie, dohad, domniwanie, dorozumienie, mniwanie, przebaczenie, ŕádzienie, rozum, ugadnienie, wieszczba, wyrozumienie, zdanie, zgadnienie*; **a.** *duma, wymyŕł, wynalazek, zabobon, zmyŕlenie*; **b.** *podejrzenie*; **2.** *baczenie, bacznóść, chytrość, dowcip, mądrość, ostrorozumność, rozeznanie, rozsądek, roztropność, rozum, subtylnóść, umiejętnóść.*

Cf **DOMYŕLANIE, DOMYŕLANIE SIĘ, DOMYŕLENIE**

